

ЯКОВЛЄВ

Анатолій Іванович
Yakovlevkpi@gmail.com

УДК 330.222; 338.24

КОСАРЕВА

Ірина Павлівна

НАПРЯМИ І МОЖЛИВОСТІ
ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В
УКРАЇНІDIRECTIONS AND INNOVATION
FUNDING OPPORTUNITIES IN
UKRAINE

доктор економічних наук,
професор, завідувачий
кафедрою економіки і
маркетингу, Національний
технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут"

кандидат економічних наук,
доцент, завідувач кафедри
фінансів і кредиту, Українського
інституту фінансів

Розглянуті основні види джерел фінансування інноваційних процесів. Визначені резерви їх збільшення. До них належать активне використання венчурних фондів, кредитування, іпотечних позик, вторинного ринку цінних паперів. Запропоновано широке запровадження кластерів всіх учасників інноваційної діяльності.

Рассмотрены основные виды источников финансирования инновационных процессов. Определены резервы их увеличения. К ним относятся активное использование венчурных фондов, кредитования, ипотечных займов, вторичного рынка ценных бумаг. Предложено широкое внедрение кластеров всех участников инновационной деятельности.

The main types of sources of financing of innovative processes are considered. Reserves and their increase are determined. These include the use of active venture capital funds, credit, mortgage loans, secondary market securities. A wide implementation of clusters of innovative activity of all participants is proposed.

Ключові слова: інновації, фінанси, джерела фінансування, резерви, кластери, державна підтримка

Ключевые слова: инновации, финансы, источники финансирования, резервы, кластеры, государственная поддержка

Keywords: innovation, finance, funding, reserves, clusters, public support

ВСТУП

Інновації являють найважливіший елемент розвитку економіки держави. Вони неможливі без вкладення відповідного капіталу. Однак на сьогодні в Україні бракує відповідних коштів, що стримує інноваційну діяльність. У цьому зв'язку є потреба у вишуванні резервів її фінансування.

МЕТА СТАТТІ полягає у визначенні і аналізі джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні і наданні рекомендацій по її покращенню

Аналіз існуючих розробок у даному напрямі

Існують ряд розробок такого роду [1-4]. У той же час в них недостатньо розкриті відповідні аспекти в умовах сучасного економічного стану в Україні. Тому виникає потреба у подальших розробках з проблеми, що аналізується.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поряд із вибором об'єкта розміщення капіталу не меншу роль відіграють і питання його придбання. Завдання планування фінансів полягає у встановленні потрібної величини коштів, зіставленні попиту та пропозиції капіталу, визначенні реальних можливостей фінансування проекту.

Останнє досягається також за рахунок залучення до фінансування проекту кількох учасників. Такий

процес дозволяє зменшити ступінь ризику від можливих негативних наслідків у разі недосягнення заданих результатів, розподіливши ризик між учасниками проекту. У цьому зв'язку при створенні інновацій доцільно впроваджувати в Україні широко застосовуванні у ряді країн світу кластери: постачальник комплектуючих, сировини – розробники проекту, його втілювачі – споживачі. Це дає змогу також підвищити координацію робіт за проектом, знизити його вартість і підвищити якість. Частковий захист від податкового ризику здійснюється шляхом включення відповідних гарантій до складу угод та контрактів.

Потреба в капіталі визначається як різниця між кумулятивними платежами та надходженнями за певний період. Якщо відповідні криві збігаються, то відбувається покриття потреб у капіталі. Різниця між ними характеризує платоспроможність підприємства.

У планах фінансування слід також переглянути строки збільшення надходжень та (або) зменшення величини платежу. Використовуються також можливості продовження строків платежів постачальникам, кредиторам, зменшення величини запасів та інші заходи. Велике значення має використання засобів збільшення капіталу. Водночас на сьогодні в США та Японії 75÷85 відсотків витрат на капітал мають місце за рахунок власних коштів,

тобто потреба в кредиті та інших позичкових коштах для них немає головного значення. Однак розглянути їх треба, оскільки за наших умов такі джерела стають головними у справі здійснення проєктів.

Джерела фінансування проєктів

Обсяг проєкту значною мірою залежить від фінансових можливостей фірми. Як кажуть в Англії: «Вірогідність наукової думки визначає казначейство».

Основні джерела фінансування проєктів такі. У подальшому розгляді ми не зупинимось на розгляді відомих аспектів, широко викладених у існуючій літературі.

1. Власні кошти за рахунок:

- нерозподіленого прибутку;
- амортизаційних відрахувань;
- наявності резервних фондів;
- використання коштів замовників;
- продажу власних засобів;
- прискорення стягнень боргів;
- пролонгування кредиторської заборгованості.

Власний капітал, прибуток є вирішальним джерелом фінансування інновацій. На сьогодні в Україні найбільша частка фінансування нововведень здійснюється саме за рахунок цього джерела. Така ситуація пояснюється також тим, що у підприємств та організацій не вистачає власних коштів на замовлення для виконання відповідних проєктів у спеціалізованих організаціях, де працюють спеціалісти широкого профілю, як не вистачає їх і для проведення власної повноцінної інноваційної діяльності. Це утруднює створення високоякісних та складних розробок, бо при розробці нововведень власними силами в ряді випадків орієнтуються на порівняно прості вироби. Згідно зі статистичними даними, в Україні середній час створення нововведень складає 1,7 року. За цей строк не створити космічний корабель, комплекс металургійного обладнання.

Подібне становище пояснюється й тим, що на сьогодні значна кількість промислових підприємств, фірм – збиткові. У більшості ж прибуткових підприємств має місце незначна величина доходів від результатів їх діяльності і у наявності стільки першочергових напрямків вкладання коштів, що про утворення суттєвих резервів не може бути й мови.

У зарубіжній практиці одним з основних напрямів фінансування нововведень є накопичені амортизаційні кошти. Прихильники подібної концепції є в Україні [1, с.149], [2, с.18] та ін.

У реальних економічних умовах, що нині спостерігаються в Україні, нинішніх амортизаційних відрахувань не вистачає у ряді випадків навіть на проведення поточних ремонтів. Не приносить позитивних результатів і використання прискореної амортизації. При наявності збиткових підприємств її застосування призводить до подальшого подорожчання продукції і відповідно до ускладнення її реалізації.

Ще одним джерелом фінансування нових розробок слугує використання коштів замовника. Однак у зв'язку із непростим економічним

становищем в Україні на сьогодні таке джерело фінансування не відіграє суттєвої ролі. Недостатньо розвинуте і використання коштів партнерів щодо створення спільних підприємств.

Дещо покращити фінансовий стан підприємств, організацій можуть заходи щодо прискорення стягнень боргів, пролонгування кредиторської заборгованості. Однак вони не мають вирішального значення у цьому процесі, як і продаж зайвих основних засобів та надання їх в оренду.

2. Банківський овердрафт

Як правило, це – дорожча форма позики. У багатьох випадках надається з метою покриття потреби в обігових коштах.

3. Акціонерний капітал

Основний обсяг акціонерних інвестицій надходить від учасників проєкту на початку його реалізації. Цьому виду фінансування віддають перевагу при виконанні великих за обсягом проєктів, оскільки він дає можливість перенести на пізніші строки сплати основних сум погашення заборгованості. На жаль, і такі заходи не приносять на сьогодні в Україні суттєвих зрушень. Оскільки в зв'язку з великим ступенем зносу основних фондів, особливо їх активної частини, одержати значних сум за таким джерелом не вдається.

4. Коротко- і середньострокові позичкові кошти

У міжнародній практиці використовуються переважно для створення та поповнення обігового капіталу, розширення виробничих потужностей, кредитування поставок. Як правило, частка кредитування такого роду складає 50 – 80 % від потреби, а інші 20–50 % фінансуються за рахунок акціонерного капіталу. Цей вид кредиту допомагає підприємствам вийти із скрутного становища. Наприклад, позички строком на 2 – 3 місяці, надані харківським відділенням «Приватбанку» у свій час, дозволили місцевій бісквітній фабриці одержати необхідні обігові кошти і забезпечити в подальшому нарощування виробництва.

5. Довгострокові позички

Для одержувачів позики перевага такого джерела полягає в тому, що погашення кредитів відбувається не одразу. Це дозволяє відшкодувати залучені позикові кошти із прибутку, одержаного в майбутньому від реалізації нових товарів.

Слід додержуватись правильного співвідношення між величинами довгострокової заборгованості та акціонерного капіталу. Як правило, чим вищою є частка акціонерного капіталу, тим меншим буде дохід на одну акцію. Однак, чим більшою стає сума позичкових коштів, тим більшою буде величина виплат за кредитами, що відповідно зменшує виплати за акціями. Тому співвідношення позичкового та акціонерного капіталу має бути оптимальним. Воно залежить від величини позичкового відсотка та строку погашення позик.

На жаль, сьогодні надання довгострокових кредитів вітчизняними банками займає незначну частку в загальному обсязі кредитування. Це не дає можливості вирішувати проблеми реконструкції народного господарства.

Поряд із визначенням фінансового стану підприємств, організацій, важливе значення мають також фінансові показники на макроекономічному рівні. Вони свідчать про фінансовий стан держави, її економічні можливості.

Виникає занепокоєність значна сума зовнішнього боргу нашої держави.

Це потребує стабілізації і піднесення вітчизняної економіки, щоб мати необхідні кошти не тільки на виплату кредитних боргів, а й на розвиток національного господарства України.

6. Випуск цінних паперів, облігацій, прийняття боргових зобов'язань

На сьогодні ринок цінних паперів в Україні ще не досить розвинений. Однак він зростає. Це дає певні надії на майбутнє. Наприклад, на Харківщині кошти від них пішли на задоволення потреб міста.

У перспективі ринок цінних паперів може мати суттєве значення у питанні фінансування інвестиційно-інноваційних процесів. Як і залучення коштів від розміщення цінних паперів на вторинному ринку. Таке джерело дозволяє накопичувати акціонерний капітал за рахунок зростання курсу акцій підприємств, організацій, які розміщені на вторинному ринку. Його розвиток стримується нерозвинутістю на сьогодні фондового ринку в Україні.

7. Допомога держави

Вона полягає у наданні субсидій, кредитуванні експорту, наданні податкових та митних пільг.

Значне місце при цьому повинно належати бюджетному державному фінансуванню. В країнах з розвинутою ринковою економікою має місце збільшення частки інвестицій у ВВП. У Японії, наприклад, вона досягає 25÷28 %. [3, с. 7]. З прискоренням темпів економіки знань підсилюється роль держбюджетного фінансування. У ряді провідних капіталістичних країн держава фінансує до 50 відсотків витрат на НДДКР. У той же час через недостатність бюджетних коштів державні вкладення в розробку нововведень в Україні, як зазначено вище, складають вкрай незначну частку у ВВП. Важливо також раціональне використання виділених державних коштів.

Крім централізованого розподілення державних бюджетних коштів, суттєву у роль у розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності відіграє також формування регіональних бюджетів. Розширення прав регіонів в управлінні господарською діяльністю, прийняття нового Закону про самоврядування підвищить можливості їх бюджетів у вирішенні завдань довгострокового розвитку. Наприклад, питома вага, інвестування за рахунок місцевих бюджетів у Сумській області складає 5 %. У зв'язку з цим місцеві бюджети, в яких акумулюється значна частина фінансових ресурсів, слід розглядати як важливе джерело забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності. Для посилення впливу на її розвиток регіональних органів самоуправління в області реалізована система залучення місцевих податкових пільг при реалізації пріоритетних проектів. До них відносяться пільги на такі види податків:

1) комунальний;

2) на рекламу;

3) збір за право використання місцевої символіки;

4) збір на видачу дозволів на розміщення об'єктів торгівлі;

5) на оренду приміщень та землі.

Це сприяє також збільшенню випуску та здешевленню соціально-необхідних товарів та іншим позитивним зрушенням у регіональній та загальнодержавній економіці.

8. Лізингове фінансування

Стосовно управління інноваційними проектами воно полягає у передачі права власності на весь проект або його частини інвестору – власникові акцій чи інвесторам, які повністю або частково матимуть переваги від прав власності на проект у вигляді податкових витрат. Останнім часом набуває поширення використання лізингу у виробничій сфері.

9. Іпотечні позики

Полягають у видачі позики під заставу землі. Така форма кредиту тільки-но починає розвиватися.

10. Витрати майбутніх періодів

Одним із традиційних методів відшкодування витрат на розробку і освоєння нових виробів є їх віднесення на собівартість продукції, що виготовляється, або їх перенесення на дво-, трирічний випуск витрат за статтею «Витрати майбутніх періодів». Однак це призводить до неточностей у розрахунках. Подібна обставина пов'язана із недосконалістю аналітичного врахування витрат на продукцію, яка виготовляється, оскільки кошторисна вартість нових виробів розраховується за напрямками витрат. У той же час фактичні передвиробничі витрати враховуються за статтями калькуляції. В результаті мають місце відхилення величин передвиробничих витрат від їх передбачуваних значень, оскільки останні враховуються в цілому, а не за видами витрат. При подібному відшкодуванні аналізованих витрат спостерігається також зростання собівартості продукції, що погіршує техніко-економічні показники діяльності підприємств під час освоєння нововведень за рахунок зменшення величини прибутку.

11. Кошти суб'єктів господарювання.

До них належать недержавні пенсійні фонди, інвестиційні пайові фонди і компанії та ін.

12. Інвестиційний податковий кредит.

Являє відстрочку платежу на кредитно-повертальній основі. Як показало анкетування, що було проведено Інститутом економіки і прогнозування НАНУ за участю кафедри економіки та маркетингу НТУ «ХПІ», суб'єкти підприємництва вважають застосування інноваційного податкового кредиту важливою умовою для розширення інноваційної діяльності. Однак в Україні його розповсюдження ще не набуло необхідних темпів.

13. Інші джерела фінансування

До них належать венчурні фонди; кошти, одержані від проведення державної приватизації, спонсорські кошти, гранти та ін. Однак на сьогодні подібних утворень в Україні недостатньо. Також поки що не відіграють суттєвої ролі серед джерел фінансування інвестицій такі процеси, як

приватизація, державна гарантія, одержання грантів та ін.

У більшості випадків капітал доводиться залучати із кількох джерел. В цьому зв'язку розраховується середньозважена вартість капіталу або WACC-weighted average-рівень доходності від інноваційного проекту, що забезпечує одержати кошти від альтернативних вкладень у інші проекти з таким же рівнем ризику. Її величина знаходиться як середньозважена величина прибутку, що задовольняє всіх інвесторів, зважена по частці вкладеною капіталу кожного з них у загальному здобутку інвестицій.

Як витікає з наведеного, для залучення іноземних та вітчизняних інвесторів велику роль відіграє державна інвестиційно-інноваційна політика. У першу чергу, це стосується податкових пільг інвесторам, змінення форм власності, прискорення структурної перебудови вітчизняної економіки, організації спільних виробництв із зарубіжними партнерами, створення вільних економічних зон і т. ін. Необхідний також правовий захист інвестицій,

надання вітчизняними інвестиційними банками довгострокового кредитування за фіксованою відсотковою ставкою, встановлення обов'язкової частини довгострокових кредитів для комерційних банків, інвестування коштів у малоприбуткові виробництва у перший період реалізації інноваційних продуктів і т. ін.

Наприклад, в умовах стабільної економіки, яка спостерігалась до недавнього часу в США, державі достатньо було змінити ставку позичкового відсотка на 0,5 %. З її зростанням збільшуються банківські внески. Зниження величини позичкового відсотка сприяє припливу капіталу в інвестиції. Гарантії держави іноземним капіталам слугують стимулом для припливу капіталів ззовні. Це, наприклад, дозволило збільшити вкладення іноземного капіталу в Україну наприкінці XIX-сторіччя [5, с.47-52].

У цілому структура джерел фінансування інновацій в Україні у теперішній час наведена нижче (див. табл. 1) [6, с. 301].

Таблиця 1

Розподіл загального обсягу фінансування інновацій в Україні

Джерела фінансування	% вкладень до загального обсягу
Всього, у т.ч. за рахунок коштів	100
власних	72,9
державного бюджету	0,3
місцевих бюджетів	1,6
позабюджетних фондів	0,0
вітчизняних інвесторів	1,3
іноземних інвесторів	13,2
інших джерел	10,7

ВИСНОВКИ

Розглянуті можливості активізації фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Їх використання сприятиме її подальшого розвитку в Україні.

Список використаних джерел

1. Кузнецова А.Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності / А.Я. Кузнецова – Львів: Банківський інститут НБУ, 2005, 453с.
2. Чумаченко Н. Направления инвестиционной политики в Украине / Н. Чумаченко // Экономика Украины. – К.: Мінекономіки, НАН України, 1999. – № 11. – С.12–19.

3. Брагинский С.В. Кредитно-денежная политика в Японии / С.В. Брагинский. – М.: Наука, 1989, 195с.

4. Кричевська Т. Фінансово-економічна криза для грошово-кредитної політики / Т. Кричевська // Економіка України – К.: Мінекономіки, НАН України, 2010. – №4, с 65-70.

5. Рубанко В.О. Джерела фінансування в Україні наприкінці XIX сторіччя / В.О. Рубанко // Фінанси України. – 2000, №5, с. 47-52.

6. Статистичний щорічник України за 2013 р. За ред. О.Г. Осауленка. – К.: – 2014. – 534с.